

Dit verslag van mijn werkbezoek aan Albanië heb ik gemaakt om, bij een eventueel vervolg, me te kunnen herinneren hoe het er was en om een vergelijking te kunnen maken. Het gaat over mijn vak, de logopedie, en is daar op sommige plaatsen gedetailleerd over wat het misschien minder leesbaar maakt voor een belangstellende die niet uit het vak komt. Enkele casussen in het project die ik gezien heb zijn geanonimiseerd zodat de kinderen nooit herkenbaar zijn. De beschrijving van hun situaties klopt wel met de werkelijkheid, helaas.

8 Mei 2019

Naar Albanië. Voor mij is het de tweede keer dat ik in dit land kom. Eerder was ik er met mijn man Alex. Hij gaat voor het project van de stichting Skampa dat huiswerkklassen financiert voor kinderen die de basisschool normaliter niet zouden afmaken, omdat hun ouders ze uit werken sturen als er geld nodig is. De armoede is hier en daar erg groot. Nu blijven de kids dank zij dit project, waarmee schoolzaken gefinancierd worden en hun ouders ondersteuning krijgen in de vorm van voedselpakketten, tot hun 14e op school. De kans dat ze daarna doorstromen naar een opleiding is daarmee groter.

Door de NGO World Vision ben ik gevraagd workshops te geven aan pas afgestudeerde collega-logopedisten die werken met kinderen die naast een spraak-taalstoornis nog andere problematiek hebben, zoals autisme en cerebrale palsy.

We landen woensdagavond 21.30 uur op vliegveld Tirana waarna we per auto naar Elbasan gaan, om rond 11 uur aan te komen in het hotel waar we blijkbaar de enige gasten zijn. Daar worden we hartelijk ontvangen door de eigenaar.

9 mei. Workshop dag 1.

's Ochtends zijn we de enigen aan het ontbijt wat een beetje vreemd voelt, zo met zijn tweetjes in een gigantische zaal.

Vandaag heb ik de eerste dag van de training voor logopedisten in Librazhd, een stad in de buurt van Elbasan. De chauffeur van World Vision brengt ons er 's ochtends in een noodgang naar toe, toeterend naar iedereen die hij kent, alleen vaart minderend waar hij een politiecontrole weet te staan. De inhaal manoeuvres die hij doet en zijn "sportieve" rijstijl kan ik wel waarderen. Hij is gelukkig wel heel erg voorzichtig als we paard en wagen passeren. Die heb je hier ook nog. Later op de dag zie ik nog een oud echtpaar op hun door ezeltjes voortgetrokken kar waar ze houtblokken mee vervoeren. Bizar contrast met de Mercedesen die je hier ook ziet.

Mijn taak hier is een training te geven voor de logopedisten van twee multidisciplinaire teams die voor World Vision werken. De teams bestaan naast logopedisten uit fysiotherapeuten, onderwijsassistenten, psychologen en maatschappelijk werkers. Zij werken met kinderen die ernstige spraak-taalmoeilijkheden en andere complexe problematiek hebben, zoals leermoeilijkheden, cerebrale palsy, autisme, spina bifida. Een team is nieuw aangenomen en begint het werk met een drie-daagse training waarvan twee

dagen door mij verzorgd. Het andere team is al wat meer ervaren en werkt al drie jaar voor WV. Zij behandelen de kinderen die niet naar het multidisciplinaire centrum in het dorp kunnen komen aan huis. Sommige ouders zijn met hun kind een uur uit de bergen onderweg voor een uur behandeling en moeten dan weer terug. Soms lopend, als ze onderweg geen lift kunnen krijgen. Kinderen die verder weg wonen of waarvan de ouders vervoer niet kunnen betalen worden bezocht door het team. In de komende week ga ik twee dagen met hen op stap en meekijken bij behandelingen. Denk niet dat mijn Albanees zo fantastisch is. Ik heb een goede tolk bij me. En verder is er non- verbaal natuurlijk heel veel te zien.

De workshop van vandaag ging over hoe te diagnosticeren, welke tools je daarvoor nodig hebt, hoe je doelen SMART maakt en er werden casussen van collega's besproken. Een nevendoeel van de manager van het project was, niet alleen vakinhoudelijke info en ervaring delen, maar ook dat mensen uit de teams leren van elkaar. Intervisie en ervaring uitwisselen is de manier om verder te komen.

Wat betreft de tools: Hun aanname dat je een taalttest zoals wij kennen (de CELF) wel even kunt vertalen en dan toepassen heb ik ontkracht door te vertellen hoeveel werk er nodig is om dit instrument voor een taalgebied toepasbaar te maken. De collega's hier zijn nog niet zo georganiseerd als bij ons. Er is weliswaar een beroepsvereniging, maar die is niet actief zegt men. Ik heb de discussie vermeden dat je zelf uitmaakt hoe actief een beroepsvereniging is. Deze collega's hebben in hun werk al zoveel voor hun kiezen dat ik er voor gekozen heb ze te versterken in hun manier van werken met de cliënten. Hoe ze zich organiseren en hoeveel tijd ze daarin steken is een ander ding. Dat hoort thuis in een heel andere workshop. Later op de dag hoor ik dat het aantal logopedisten in dit land op twee handen te tellen is. Ze zijn aan de universiteiten van Elbasan en Tirana opgeleid door twee logopedisten die zelf geen praktijkervaring hebben. Pure theorie hebben ze geleerd. De stage van mijn collega's bestond uit een jaar vrijwilligerswerk dat ze na hun opleiding hebben gedaan in de hoop een baan te bemachtigen bij een NGO. En dan hebben ze geluk dat ze werk hebben in een land waar de werkloosheid 35% is.

Gelukkig beantwoordt de workshop aan de verwachtingen van mijn collega's. Het was leuk om te merken dat ze vrij uit vragen stellen, dat ze kennis met elkaar delen, elkaar bevragen en meedenken in de casussen.

10 mei 2019. Workshop dag 2.

Tweede dag van mijn verblijf begint weer in de giga-zaal met een mega ontbijt. Het is hier een gastvrij gebruik om mensen heel veel eten voor te zetten. Gelukkig kun je in een hotel laten staan wat je niet wil eten. Als je bij mensen thuis eet staat er ook veel eten op tafel en mag je kiezen wat je wilt eten. Het is een beleefd gebruik dat zij dan aandringen om meer te nemen.

De tweede dag van de training vraagt Donika, de coördinator van het project, of ik nog even terug wil komen op smart- doelen formuleren en speciale aandacht besteden aan de uitwerking van een behandelplan. Dat is men hier nog niet zo gewend. De deelnemers

hebben in drie multidisciplinaire groepen ieder een casus gebruikt om, niet alleen voor de logopedist, maar ook voor de social worker, fysiotherapeut en psycholoog korte- en lange-termijndoelen te maken en de methode te beschrijven hoe ze die willen gaan verwezenlijken. Zo goed om te zien hoe men discussie heeft, elkaars deskundigheid gebruikt en elkaar aanvult. Ik denk dat ze hier in de regio blij mogen zijn met zulke toegewijde zorgverleners.

Verder hebben ze natuurlijk vragen over materialen die ze kunnen gebruiken in de behandeling. Van mijn collega's van de mytylschool in Utrecht en van Eckartdal in Eindhoven heb ik genoeg input gekregen om de mensen hier te informeren over de up to date mogelijkheden als het gaat om communicatietools voor mensen met een fysieke en cognitieve beperking of handicap. Alleen zijn die mogelijkheden zo ongelooflijk duur! Daarover heb ik met de Albanese manager van WV gesproken. Zij is van mening dat de logopedisten gewoon alles moeten vragen waarvan zij denken dat het zin heeft en dat goed moeten motiveren. Zij kan het dan voorleggen aan de directie van WV of de kosten gedekt kunnen worden. Overigens schrok ze wel van de prijs van een cursus van de Hanenmethode in Nederland van € 1300 voor een week training. Deze zou heel nuttig zijn, omdat keer op keer naar voren kwam dat het zo moeilijk is om ouders te leren anders te communiceren met hun kind.

Een andere uitdaging is het om ouders mee te krijgen in je behandelplan. Veel ouders willen persé dat hun kind, ook al heeft het een pittige vorm van autisme, verbaal wordt en weigeren dus iedere andere vorm van communicatie met het kind te oefenen. Dan heb je als jonge, pas afgestudeerde zorgverlener wel wat overredingskracht en argumenten nodig om die ouders toch te overtuigen van de juistheid van jouw aanpak.

De doelgroep, kinderen met een handicap/beperking naast de SLI, komt voor het merendeel uit gezinnen die grote armoede kennen. Noodgedwongen werkt een aantal vaders als seizoens-werker in Griekenland waardoor zij hun kinderen maar een paar keer per jaar een paar weken meemaken als zij weer in Albanië zijn. De moeders zijn hierdoor vaak overbelast en vermoeid. Ook komt het voor dat het hen aan pedagogische vaardigheden ontbreekt zodat sommige kinderen gedragsmatig erg lastig te hanteren zijn. Een multidisciplinair team gaat naar de gezinnen om hen te adviseren en voor te doen hoe ze met de kinderen kunnen werken. Door de armoede kampen deze mensen vaak met gezondheidsproblemen, psychische overbelasting en dan moeten ze ook nog eens kinderen met een handicap opvoeden!

Mentaal bereid ik me voor op de armoede waarvan me verteld is dat ik die maandag en dinsdag ga zien, als we de gezinnen gaan bezoeken. Het schijnt dat WV voor hun teams psychologen gaat inzetten om hen te counselen, omdat datgene wat ze meemaken mijn collega's niet in de koude kleren gaat zitten. Voor de hygiënische omstandigheden in de huizen ben ik gewaarschuwd: het stinkt er soms erg, er loopt ongedierte rond en luizen zijn er niet zeldzaam!

Weekend. Zaterdag 11 mei: dagje relaxen.

Door Edlira, manager van WV en haar echtgenoot Chris werden we mee uit genomen op een toeristische dagtrip naar Vlorë en via het Llogara National park verder naar een strand. Dat was een rit van een paar uur, waarbij het geduld van onze chauffeur op de proef werd gesteld door langzamere weggebruikers. Dit keer had hij, wat ik maar eufemistisch noem, zijn geluksdag, want met politie overal word je hier al snel betrapt en flink bekeurd. Hij deze keer op inhalen waar het niet mocht. Bij overtredingen zijn ze hier streng met boetes die kunnen oplopen tot €140,- of inname van het rijbewijs. Hij kwam weg met een bekeuring. Hij wilde niet zeggen hoeveel en of hij iets "geregeld" heeft werd niet duidelijk.

De stad Vlorë is deels een mondaine badplaats. Hoge mooie appartementen en hotels langs de kustlijn, een strandje, veel terrassen, allemaal spiksplinternieuw neergezet voor de happy few die een dagprijs van €100 voor een hotelkamer kunnen betalen. Dat is dus niet voor de leraren die hier circa € 300 per maand verdienen.

Albanië heeft een onbeschrijflijk mooie natuur. In het Llogara park waar we doorheen reden schijnen beren te leven en we hebben een wolf gespot. Toen ik vertelde van de twee wolven op de Veluwe en de reacties van schapenhouders daarop werd er hier lacherig over gedaan. Al vreten de wolven hier een hele kudde op dan krijgt de eigenaar nog geen vergoeding. Da's gewoon pech hebben.

Toen we 's avonds in het hotel kwamen werd ons door de hotelmanager verteld dat hij een andere kamer voor ons had geregeld. We waren verrast. Wat was het geval: die ochtend had ik op het terras aan Edlira verteld, op haar belangstellende vraag of ik al wat beter geslapen had, dat het bed keihard was. Slapen lukt echt niet goed als je pijn in je rug krijgt. Ik overdreef natuurlijk een beetje door bij wijze van grap te zeggen dat ik thuis wel een paar weken fysiotherapie nodig zou hebben. Wist ik veel dat de eigenaar van het hotel een eindje verderop op het terras zat en Engels verstond. Kende de hele man niet en Engels spreken doen ze namelijk niet allemaal hier dus ik had, als typische Hollandse, tamelijk ongezoeten mijn verhaal gedaan. Hij trok het blijkbaar op zijn fatsoen en had de manager gezegd ons een andere kamer te geven. En wat voor een! Eentje waar je met gemak een feestje voor 50 mensen kunt geven, bubbelbad, alles erop en eraan en met een zacht bed.

Op de TV, die in deze kamer wel werkt, zagen we die avond dat in Tirana de boulevard met gebruik making van traangas en waterspuiten werd schoongeveegd van demonstranten. De democratische partij en de socialistische partij zijn hier de enige politieke partijen. Edi Rama van de SP is al geruime tijd aan de macht en men is hem zat, onder meer wegens corruptie. De protesten van de DP-aanhangers doen in omvang felheid niet onder voor die van de "gele-hesjes beweging". Ongeruste vragen van mijn zus in Nederland kon ik beantwoorden met dat er hier in de regio, zo'n drie kwartier van Tirana, op dit vlak niks te beleven viel. Beter zo.

Zondag hebben we een dagje Elbasan verkend. Er is niet heel veel veranderd vergeleken met 17 jaar geleden toen ik er voor het eerst was. Het oude deel binnen de stadsmuren is deels gerestaureerd. De Via Egnatia loopt er dwars doorheen. In de wijken rondom het centrum zijn een paar nieuwe flats gekomen(inbreiding). De oude flats die er nog staan uit de

communistiche tijd en die nog bewoond worden zien er soms erbarmelijk uit, sommige hebben half weggerotte balkons. Op zondag is de markt aan weerszijden van diverse straten in het centrum druk bezocht. Je kunt er letterlijk alles kopen, vooral veel tweedehands spullen. Ik moet wel even slikken als ik zie dat (levende)kippen met vastgebonden pootjes als koopwaar op de stoep liggen. Even later worden ze door hun nieuwe eigenaar met 6 tegelijk vervoerd, op hun kop hangend aan het stuur van een fiets.

Maandag 13 mei.

In de auto onderweg naar een gehucht op een half uur van Librazhd word ik bijgepraat door Donika over de families die we gaan bezoeken en waar mijn collega Eva logopedische behandelingen aan huis gaat geven. Zij gaat eens per week een uur naar ieder gezin toe. Vanaf de stad Librazhd is het naar de geïsoleerde liggende huizen een eind de binnenlanden in hetgeen betekent dat de asfaltweg op een gegeven moment overgaat in een stenige weg met kuilen en verderop in een modderspoor. Het tv-programma "De gevaarlijkste wegen van de wereld" zou in dit land met gemak twintig afleveringen kunnen maken.

We komen aan bij het huis van L. Het gezin is straatarm. Voorheen woonden zij in een tent die bestond uit een zeil over een ruïne van een paar muren. Sinds vijf jaar hebben ze een huis, neergezet door World Vision. L woont daar met zijn tweelingbroertje, beide 8 jaar, een oudere broer van 11 en een broer en zus van 15 en 16 jaar. De jongste drie kinderen hebben selectief mutisme. Ze praten alleen thuis een beetje en verder tegen niemand. De communicatiestijl van de ouders schijnt zeer beperkt te zijn: alleen het hoognodige wordt gezegd. Dit alles is de reden dat de logopedist ingeschakeld is.

De dochter ontvangt ons en vertelt dat haar ouders niet thuis zijn. Ze is zichtbaar aangedaan en vertelt, zo leer ik later, dat haar moeder een paar dagen geleden is weggegaan naar familie, nadat ze voor de zoveelste keer door haar man in elkaar geslagen is. Vader heeft het huis verlaten voordat wij aankwamen. Donika praat met het meisje terwijl de logopedist haar werk gaat doen. Het gesprek kan ik niet volgen maar lichaamstaal zegt genoeg en het is duidelijk dat zij er emotioneel doorheen zit. Dit is het gezin waarover men zich de meeste zorgen maakt. Van Donika weet ik dat de oudste twee kinderen wat geld verdienen door geiten en schapen van anderen te hoeden en veelal niet thuis zijn. Bij gebrek aan ander meubilair (tafel en stoelen zie ik er niet, hebben ze wel gehad schijnt) neemt de logopedist samen met L plaats op het ouderlijk bed. In kleermakerszit gaan ze aan de slag. Zij probeert via een speelgoedmicrofoon die echo's geeft geluiden aan L te ontlokken, die hij zowaar braaf nazegt. Ondertussen observeert hij wat Kenny, de nieuwe logopedist die een dagje meeloopt, en ik aan het doen zijn. L is wel contactueel ingesteld, reageert op lachjes en knipogen van Kenny en is nieuwsgierig. Even later vraagt Eva aan L of hij woorden wil nazeggen bij een prentenboekje. Doet ie braaf. Op een gegeven moment imiteert hij ook een hele zin. Weliswaar een korte, maar toch. Dit is natuurlijk eigenlijk geen communicatie maar pure imitatie. Maar de durf om te praten in gezelschap kun je hiermee misschien wel een zetje geven. Eva had me gevraagd om tips om de behandeling effectiever te maken. De

psycholoog van het WV-team komt eens in de zoveel tijd ook in dit gezin. Een van de tips aan Eva is sowieso om even met die collega te gaan zitten en samen een plan van aanpak te maken. Daarnaast denk ik dat verhaaltjes vertellen bij prentenboeken en de activiteit zo inrichten dat L het verhaal kan aanvullen een mogelijkheid is om hem uit te dagen om te spreken. Dan kan ze tegelijkertijd zijn vocabulaire uitbreiden, want dat er ook sprake is van een forse taalachterstand werd me uit Donika's verhaal al duidelijk. Thuis is de taal zeer beperkt tot het hoognodige, veelal in mededelende vorm, dus wat wij verstaan onder goede communicatie leren de kinderen in ieder geval niet van hun ouders.

Deze kinderen waren tot voor kort, voordat ze een uitstapje met WV maakten, nooit ergens anders geweest dan in dat huis op die berg en in hun school, waar de leerkracht het al schijnt opgegeven te hebben met deze kinderen, omdat ze nooit iets zeggen. Geen verwijt aan de leerkracht hoor want ik weet echt niet welke middelen zij tot haar beschikking heeft, maar het stemt me wel treurig. Wanneer je bij voorbaat geen verwachtingen hebt van een kind kan er natuurlijk ook niet veel uitkomen. Er is veel werk te doen voor dit gezin dat dit leven niet gekozen heeft. Het leven overkomt hen en zij zijn er niet goed tegen op gewassen. We worden uitgezwaaid door drie stille kindjes voor wie het een meer dan welkome afleiding is dat Eva hier iedere week iets leuks en leerzaams met hen komt doen.

Gezien de stelselmatige mishandeling van moeder door vader, het feit dat er geen inkomen is behalve dat van de oudste kinderen rijst de vraag hoe het hier zit met de kindbescherming. Het team heeft het er al vaak over gehad dat deze kinderen beter af zouden zijn in een kindertehuis of pleeggezin. De policy is dat je kinderen als het enigszins kan bij de ouders laat en het gezin ondersteunt. In dit geval zou je anders wensen. Echter, er is een wachtlijst voor kindertehuizen. Pleeggezinnen zoals bij ons kent men hier niet want je kind bij een vreemde onderbrengen doe je niet. Wel wordt er in sommige gevallen een beroep gedaan op familie. De social workers die kinderen in de tehuizen en pleeggezinnen moeten monitoren zijn gering in aantal. Er is 1 maatschappelijk werker op 9000 mensen.

Het tweede kind dat we vandaag bezoeken woont ook in het afgelegen rurale gebied van Librazhd, waar we eerst de jongen, MG, 9 jaar, van school ophalen zodat hij de laatste kilometers naar zijn huis met de auto mee kan. Hij heeft anderhalf jaar logopedie. De diagnose is autisme. Als deze jongen autisme zou hebben, dacht ik vanaf de eerste minuut, zou hij nooit zo makkelijk in een auto stappen waar hij ineens naast Eva vier onbekende mensen ziet. MG kijkt iedereen onderzoekend aan, lacht verlegen, maakt oogcontact, geeft een hand als je hem begroet, maar hij zegt niets. Hij kan namelijk niet praten.

Als we bij zijn huis komen worden we begroet door een valse waakhond die, helaas voor hem en gelukkig voor ons, aan de ketting ligt. De vader van MG jaagt de hond zijn hok in en heet ons hartelijk welkom. Hij is thuis bij de twee jongste kinderen, twee meisjes. Vader is heel vriendelijk en ontvankelijk voor hulp, weet ik van Donika. De ouders in dit gezin hebben een verstandelijke beperking. De Albanees sprekende mensen in ons gezelschap kunnen hem niet goed verstaan.

Eva gaat aan het werk met MG. Hij kan maar een paar klinkers uitspreken naast de woorden "baba" (= papa) en "oma" (= mama). MG is een communicatief kind, hij geniet van de aandacht en maakt non-verbaal grapjes. MG begrijpt de mondmotoriekoefeningen en voert ze min of meer uit, met zoekende bewegingen. Zo ook met enkele andere opdrachten. Na een tijdje, Eva heeft van te voren gevraagd of ik ook iets wil doen, voel ik me vrij om mee te doen met de behandeling. MG kan desgevraagd wel meer klanken produceren, maar koppeling van consonant-vocaal is moeilijk. Hij maakt zoekende bewegingen met zijn mond als hij een klank wil imiteren. Na nog een paar probeersels vertel ik Eva dat de arts die autisme heeft vastgesteld er naast zit. Dit lijkt me overduidelijk verbale ontwikkelingsdyspraxie. Eva heeft er over geleerd maar had het zelf in de praktijk nog niet eerder gezien.

Nu komt de aap uit de mouw en blijkt ineens waarom er zoveel kinderen met autisme in het project zitten. Het zijn de artsen die de diagnose mogen stellen, niet de logopedisten, en als je autisme hebt ben je verzekerd van financiële staatssteun of zoiets. Helemaal begrepen waar de steun vandaan komt heb ik niet, maar hé, geld is geld! Niet moeilijk doen dus. In de workshops kwam al eens aan de orde dat een arts het "bij het verkeerde eind had", maar het is in sommige gevallen dus een puur administratieve/financiële keuze. Echter, mijn collega's, die nog niet veel ervaring hebben, moeten wel gewoon durven hun eigen waarnemingen te vertrouwen en hun eigen "werk-diagnose" te stellen. Eva zat al een beetje met de vraag hoe ze verder moest met MG want resultaat bleef uit. Ze is blij met de suggesties die ik doe. Het Dyspraxieprogramma zoals wij dat hier hebben kun je niet 1 op 1 overnemen, maar er zijn wel een paar dingen uit over te nemen en aanpassingen te doen. Een flinke bulk werk, maar wel te doen als ze samen met collega's hier de schouders onder zet. Ondertussen kan voor de communicatieve nood van MG ook gebarentaal ingezet worden lijkt me.

Als we weg gaan loopt MG een eindje met ons mee tot de auto. Hij kijkt sip als Eva weg gaat. Zo triest om te zien dat er zoveel in dit kind omgaat en dat hij het niet kan uiten. Ik bedenk dat hij, naast een warm gezin, gelukkig een logopedist heeft die een groot hart heeft voor kinderen als hij, die zich open stelt voor feedback en die samenwerking zoekt met collega's. Ik geef het je te doen: 18 kinderen per week bezoeken waarvoor je een pokken-eind moet reizen, in soms onhygiënische omstandigheden komt en er als logo alleen voor te staan. Diep respect voor Eva.

14 mei 2019

Vandaag bezoek we weer twee gezinnen. De weg er naar toe is wederom een uitdaging voor de chauffeur. Mensen die we moeten bezoeken wonen erg afgelegen de wegen er naar toe zijn stijl en hobbelig met diepe kuilen.

Het eerste gezin waar we naar toe gaan voor een meisje van 7 jaar woont in een schamel huis waar het door de houtkachel waarop gekookt wordt gelukkig wel warm is i.t.t. de twee huizen waar we gisteren waren. Het is een Gipsy-familie, een zwaar gediscrimineerde groep mensen in deze regionen. Vader, moeder en oma zijn er thuis met een paar kinderen. De

oudste is naar school. M is een verlegen meisje dat logopedie heeft voor een articulatiestoornis. Ze spreekt een aantal medeklinkers niet uit en de zinsbouw is ook ontoereikend bleek bij navraag. Ze is heel timide en dat schijnt ze altijd te zijn, niet alleen omdat er vandaag twee onbekende mensen bij zijn. Later hoor ik dat ze Eva in vertrouwen verteld heeft dat haar ouders haar slaan. En haar niet alleen, alle kinderen moeten het om het minste of geringste ontgelden. Eva had van te voren aan mij gevraagd of ik wilde meedenken in hoeverre zij de ouders zou kunnen activeren om met het meisje te oefenen, omdat eens per week logopedie niet veel zoden aan de dijk zet. Nadat ik dat verhaal over mishandeling heb gehoord ben ik er een beetje terughoudend in om die ouders in te zetten, die het duidelijk aan pedagogische skills ontbreekt. Vanuit World Vision willen ze ook een cursus "Goed ouderschap" opzetten, speciaal voor deze gezinnen. Het slaan van kinderen is puur onvermogen van deze mensen die ook niet beter weten aangezien ze zelf ook op deze manier zijn groot gebracht en nooit onderwijs genoten hebben. Overall is een reden voor dus over hen oordelen is niet fair. Je kunt hen alleen een alternatief proberen te bieden om het anders te gaan doen.

Met Eva besluit ik dat ze de oudste zus gaat inschakelen als co-therapeut. En ook dat de behandeling zodanig moet gebeuren in een rustig tempo dat M vooral succeservaringen opdoet zodat zij trots op zichzelf kan zijn en de ouders dat ook kunnen zijn als zij vooruitgang boekt. Dit is Eva wel toevertrouwd. Wel vraag ik me af hoe gestructureerd haar behandelingen zijn en al doorvragend hebben we het daar nog even over. Ook het gebrek aan geschikt materiaal is een beetje zorgwekkend vind ik, want voor dit taalgebied moet alles nog zo'n beetje ontwikkeld worden. Zij en haar collega zijn blij met de suggesties hoe ze met hulp van eenvoudige middelen effectieve articulatiebehandeling kunnen vormgeven. Aangezien logopedie hier een vak is dat in de kinderschoenen staat moeten de circa tien collega's in dit land zo'n beetje het wiel uitvinden. Meedenken stellen ze op prijs.

Het tweede gezin waar we vandaag komen vormt qua sfeer en betrokkenheid een groot contrast met het eerste. We gaan er heen voor L, een jongen van 9 jaar met autisme die nu sinds anderhalf jaar logopedie heeft. In die periode is hij qua gedrag enorm veranderd in positieve zin.

L is voor de gelegenheid thuisgebleven met zijn moeder. Hij gaat graag naar school waar hij er van houdt om balspellen te doen met vriendjes. Ondanks het feit dat hij niet spreekt heeft hij wel via het spel contact met kinderen. Hij schijnt goed te zijn in basketbal. De school waar hij naar toe gaat ligt 5 km van de plek waar hij woont. Je komt er via allerlei kronkelige achterafweggetjes en een ongelooflijk mooi pad langs een beekje door het bos waarna je op een open plek ineens bij een goed onderhouden schoolgebouw komt.

Doel van de logopedist is te kijken in hoeverre hij kan leren spreken en ze vraagt me tips hoe ze de moeder kan laten oefenen met L.

Alle communicatie gaat via gebaren en kijken. Desgevraagd kijkt hij Eva aan, maar meestal vermijdt hij oogcontact. Hij reageert goed op opdrachten, snapt ze ook. L initieert geen contact. Hij is afhankelijk van anderen die met hem contact zoeken. Hij kijkt geregeld richting Eva's tas waar speelgoed in zit alsof hij wil aangeven dat het tijd wordt voor iets

anders. Als hij het oefenen zat is gaat ie ondeugend lachen en draait weg van Eva. Klanken die hij zegt zijn beperkt tot Ma en Ba(mama en baba). Hij vertoont diverse communicatieve functies zoals gedeelde aandacht en beurtgedrag, reageert op vragen non-verbaal, kan dingen non-verbaal vragen. L houdt er niet van om klanken te oefenen, maar soms betrapt moeder hem voor de spiegel als hij bewegingen met zijn mond maakt. Dan kijkt hij snel weg alsof hij zich geneert.

Deze moeder communiceert liefdevol met haar zoon en betreft hem bij wat zij doet. Hij is graag aan het helpen in de keuken waar hij kan koffie zetten en helpen met brood bakken. Dit is tamelijk bijzonder in een land waar kinderen met een handicap of beperking uit schaamte nog vaak weggestopt worden en letterlijk het huis niet uitkomen.

Of deze jongen ooit zal leren spreken is niet te zeggen, maar het is zeker het proberen waard en na de behandeling heb ik Eva een aantal ideeën aan de hand gedaan zowel voor het uitbreiden van zijn passieve woordenschat, het uitlokken van verbale communicatie als tips voor het verder oefenen van non-verbale communicatie. Het aanleren van gebarentaal kan ook hier zijn nut bewijzen zodat L nog meer kan uiten. Als ze hem klanken wil aanleren kan hier een aanpak zoals van het Dyspraxieprogramma een aanzet vormen.

Tot nu toe oefent de oudere zus van L met hem. Aangezien zij volgend schooljaar naar de middelbare school gaat en minder tijd zal hebben moet moeder die taak overnemen. Punt is dat L van zijn moeder niet zoveel aanneemt. Ze vindt hem zo grappig dat ze vaak om hem lacht. Dan komt ie mooi weg met dat oefenen. Slim zat. Maar heel toevallig, of niet, heeft moeder vandaag wel een paar uur met hem gewerkt voordat wij kwamen. Dat verklaart volgens haar dat hij wat moe is en dat zijn aandacht na korte tijd verslapt.

Op de school van L heeft men een klasse-assistent die met tips van de logopedist ook met hem kan oefenen. Verder gaat de coördinator van dit WV-project onderzoeken of L. kan deelnemen aan een sportactiviteit voor kinderen met een beperking. Het zal hem goed doen.

In totaal heeft dit project in Librazhd 35 kinderen onder zijn hoede. Dit is een pilot. Mocht het effectief blijken dan kan World Vision met dit concept naar gemeenten of de landelijke overheid om hen te vragen financieel en anderszins deel te nemen of het wellicht over te nemen. Een mooie uitdaging in een land waar alles in het onderwijs centraal geregeld wordt. Alle methodes en materialen liggen vast; schoolteams hebben totaal geen eigen inbreng.

Na het zien van de kinderen uit de allerarmste gezinnen realiseer ik me eens te meer hoe goed wij het in ons land hebben. Natuurlijk was ik me dat bewust, maar confrontatie met de diepe armoede en de impact ervan maakt dat het nog beter tot me doordringt. Wetend dat de logopedie hier nog maar net opkomend is ben ik blij dat ik een kleine bijdrage heb kunnen leveren aan het werk van mijn collega's. We hebben afgesproken dat we contact

houden, dat ik hen desgewenst van ideeën wil blijven voorzien en dat zij me kunnen raadplegen via whatsapp en mail en skype.

Donika wil over een tijdje een vervolg op deze workshops. Wellicht met een iets andere hulpvraag, over iets andere problematiek en misschien wil dan een van mijn collega's uit Nederland mee.

Marie-Louise Brummans